

Ελευθερία και Ασφάλεια

ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

ΜΕΘΟΡΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ
ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΑΝΑΠΑΤΡΙΣΜΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ
ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΕΚΚΡΕΜΟΤΗΤΩΝ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΠΑΡΑΜΕΤΡΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΠΡΟΣΑΓΩΓΕΣ ΚΑΙ ΕΞΑΚΡΙΒΩΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΔΙΑΔΗΛΩΤΩΝ

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ

Η επιλογή μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας ή, με άλλη διατύπωση, μεταξύ δικαιωμάτων και «αποτελεσματικότητας» αποτελεί παλαιό όσο και σύγχρονο δίλημμα για τη στάση του κράτους απέναντι στους πολίτες. Ο Συνήγορος καλείται να διερευνήσει αναφορές πολιτών για θέματα μετανάστευσης, αστυνόμευσης ή σωφρονισμού που τοποθετούνται στο σημείο συνάντησης του κρατικού καταναγκασμού αφενός και των εγγυήσεων κρίσιμων ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων αφετέρου.

Άλλωστε, ιδίως κατά τα τελευταία χρόνια, οι σχετικές αφορμές παρέμβασης έχουν διπλή προέλευση: ορισμένοι πολίτες εγκυβανούν το κράτος για ελλιπή αστυνόμευση, και άλλοι για υπερβάσεις κατά την αστυνόμευση. Ανταποκρινόμενος και στις δύο αυτές κατηγορίες υποθέσεων, ο Συνήγορος προσπαθεί σταθερά να πείσει ότι η ελευθερία και η ασφάλεια, ως δημόσια αγαθά, είναι δυνατόν να τύχουν συνδυασμένης και ισόρροπης προστασίας στο πλαίσιο αρχών και κανόνων του κράτους δικαίου.

ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

Όπως είχε και στο παρελθόν επισημανθεί (*Ετήσια έκθεση 2009*, σ. 37-38· *Ετήσια έκθεση 2010*, σ. 40), τα προβλήματα του εγκλεισμού επηρεάζονται ιδιαίτερα από την τρέχουσα οικονομική κρίση.

Ενώ το νομοθετικό πλαίσιο έχει κατά κανόνα προσαρμοστεί στις σύγχρονες απαιτήσεις των κανόνων διεθνούς προστασίας, η εφαρμογή του προσκρούει σε καινοφανή πραγματικά προσκόμματα, των οποίων η αντιμετώπιση απαιτεί ενίοτε περισσότερη εφευρετικότητα απ' όση διαθέτει η διοίκηση.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Τα προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος εξακολούθησαν να υφίστανται αμείωτα και κατά το έτος 2011: υπερπληθυσμός, δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης και ανεπαρκείς παροχές υγείας. Μάλιστα, σε συνθήκες σοβαρής οικονομικής κρίσης ενισχύεται ο προβληματισμός για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου υπό συνθήκες εγκλεισμού. Ο Συνήγορος, μέσα από την πολυετή ενασχόλησή του ως αντικειμενικός διαμεσολαβητής, έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη τόσο των κρατούμενων όσο και της σωφρονιστικής διοίκησης· ήδη δε κλήθηκε να ενημερώσει και την αρμόδια επιτροπή της Βουλής*. Έτσι, και κατά το έτος αυτό παρέμεινε σταθερός συνομιλητής των κρατούμενων για τα ζητήματα που τους απασχολούν, ενώ παράλληλα συνεχίστηκε η πολυεπίπεδη επικοινωνία και συνεργασία του με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Εκτός από τις συνήθεις αναφορές που ερευνήσε (τακτικές άδειες, συνθήκες διαβίωσης), διενεργήθηκαν αυτοψίες ή επανέλεγχοι σε φυλακές, ενώ εκδόθηκαν σε τόμο, και απεστάλησαν σε όλα τα καταστήματα κράτησης, οι παρεμβάσεις της ανεξάρτητης αρχής για ζητήματα ποινι-

κού εγκλεισμού. Τέλος, σε συνεργασία με την Ολλανδική Πρεσβεία πραγματοποιήθηκε επίσκεψη εργασίας σε φυλακές της Ολλανδίας, ώστε να αποκτηθεί πρωτογενής εικόνα για το εκεί ισχύον σύστημα και τις πιθανότητες μεταφοράς τυχόν καλών πρακτικών.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ

Στο πλαίσιο της ειδικής αποστολής του για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, ο Συνήγορος αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στις επαφές του με τα καταστήματα κράτησης νέων. Έτσι, μεταξύ άλλων, κλιμάκιο της ανεξάρτητης αρχής επισκέφθηκε το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (ΕΚΚΝ) Αυλώνα, προκειμένου να διερευνήσει τις συνθήκες κράτησης των ανηλίκων και των νεαρών ενηλίκων και να διαπιστώσει αν αυτές είχαν βελτιωθεί σε σχέση με προηγούμενους ελέγχους. Με βάση τις διαπιστώσεις του, ο Συνήγορος πρότεινε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης να αναζητηθούν λύσεις για ζητήματα όπως: η ξεχωριστή διαβίωση των κρατούμενων κάτω των 18 ετών, η αποσυμφόρηση του καταστήματος με την αποφυγή κράτησης αλλοδαπών που δεν απελευνούνται, η κάλυψη των αναγκών σε ιατρικό προσωπικό και φάρμακα, η διεύρυνση των κατηγοριών των ατόμων που δικαιούνται να επισκέπτονται τους εγκλειστούς ανηλίκους και η κατά προτεραιότητα χορήγηση τηλεφωνικών καρτών στους ανηλίκους.

Άλλο κλιμάκιο του Συνηγόρου επισκέφθηκε το Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου, ώστε να διαπιστώσει αν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες για τη σχεδιαζόμενη μετατροπή του σε Κατάστημα Κράτησης Ανηλίκων ηλικίας 15-18 ετών που σήμερα κρατούνται μαζί με νεαρούς ενήλικες στο ΕΚΚΝ Αυλώνα.

Ο Συνήγορος εκτιμά ότι ο διαχωρισμός των ανήλικων κρατουμένων είναι απαραίτητος.

Ωστόσο, προκειμένου να προετοιμαστούν για επιτυχή κοινωνική επανένταξη, η μεταφορά τους στο συγκεκριμένο κατάστημα πρέπει να πληροί προϋποθέσεις όπως: η αποκλειστική χρήση του χώρου από ανήλικους, η λειτουργία σχολείου στον χώρο της φυλακής, η εξασφάλιση ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, η διαμόρφωση κατάλληλων χώρων για ψυχαγωγία και άθληση κ.λπ.

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Ο εγκλεισμός λόγω ποινικής καταδίκης συνεπάγεται αποκλειστικά τον περιορισμό της φυσικής ελευθερίας του ατόμου (ελευθερία κίνησης, επιλογής εγκατάστασης, καθώς και εισόδου και εξόδου από τη χώρα) ως έννομου αγαθού για ορισμένο χρονικό διάστημα.

Κατά τα λοιπά, οι κρατούμενοι διατηρούν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που συνέχονται με τις ιδιότητές τους ως άτομα και μέλη του κοινωνικού συνόλου, αρκεί η άσκησή τους να μην προσκρούει στη φύση της κράτησης και στις απαιτήσεις της έκτισης της ποινής.

Μέσα από αυτό το πρίσμα, οι κρατούμενοι με αναπηρία δεν πρέπει να στερούνται των ειδικών μέτρων και της προσωπικεντρικής, εξατομικευμένης και επεικούς μεταχείρισης που οφείλει να επιφυλάσσει η πολιτεία στα άτομα με αναπηρία για την προστασία τους και την εξασφάλιση αυ-

τονομίας, επαγγελματικής ένταξης και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή σύμφωνα με το άρθρο 21, παράγρ. 3 & 6 του Συντάγματος.

Συνθήκες κράτησης

Για τους κρατούμενους με αναπηρία δεν κατονομάζεται ρητά η υποχρέωση ειδικής μεταχείρισης και χωριστής κράτησης, όπως συμβαίνει για γυναίκες, ανήλικους και υπόδικους. Επιπλέον, δεν προβλέπεται εξειδικευμένη κρατική μέριμνα για την υποστήριξη των κρατουμένων με αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης στην ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών διαβίωσής τους. Ειδικότερα, εφόσον βρίσκονται εκτός νοσοκομείου κρατουμένων ή άλλων νοσηλευτικών ιδρυμάτων, η υποστήριξη αυτή συνίσταται επί του παρόντος στην τακτική παρακολούθησή τους από το ιατρείο του καταστήματος και στην εθελοντική παροχή βοήθειας από συγκρατούμενούς τους. Ωστόσο, η εθελοντική συνδρομή δημιουργεί συνθήκες εξάρτησης και ανασφάλειας ως προς την τακτική και την έκτακτη κάλυψη των καθημερινών αναγκών και μπορεί να προκαλέσει διατάραξη της ομαλής συμβίωσης στα καταστήματα κράτησης. Εξάλλου, η επανειλημμένη παραπομπή και η μακρά παραμονή στο νοσοκομείο κρατουμένων αφενός προκαλούν δυσχέρειες στην εκπλήρωση της πρωταρχικής αποστολής του νοσοκομείου και του προσωπικού του, αφετέρου οδηγούν στην απομόνωση των κρατουμένων από την κοινωνική ζωή της φυλακής και στον αποκλεισμό τους από πολιτιστικές, επιμορφωτικές, αθλητικές και άλλες δραστηριότητες.

Από τη σκοπιά, πρώτον, της συνταγματικής υποχρέωσης για ειδικά μέτρα προ-

στασίας της αναπηρίας και, δεύτερον, των διεθνών και ευρωπαϊκών κανόνων που επιτάσσουν συνθήκες κράτησης συμβατές με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, επιβάλλεται να ληφθούν μέτρα εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων για τους κρατουμένους με σωματική αναπηρία τα οποία θα είναι ανάλογα με τον βαθμό αναπηρίας. Ειδικότερα, εκτός από τη διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών προκειμένου να καλυφθούν βασικές ανάγκες διαβίωσης και περίθαλψης (ειδικές τουαλέτες στα κελιά, ειδικό όροι επισκεπτηρίου, ευχερής πρόσβαση στο ιατρείο), είναι επιτακτική η θεσμική εγγύηση της εξασφάλισης προσώπων εντεταλμένων να συνδράμουν τους ανάπηρους κρατουμένους, ώστε να καλύπτονται εξατομικευμένες καθημερινές ανάγκες τους που απορρέουν από την αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης, όπου αυτή διαπιστώνεται.

Ο Συνήγορος θεωρεί ότι είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί, στο πλαίσιο των σωφρονιστικών καταστημάτων, ειδική δομή με εκπαιδευμένο προσωπικό για την εξυπηρέτηση κρατουμένων με σοβαρά προβλήματα αναπηρίας, επιφορτισμένο με το έργο της καθημερινής φροντίδας και κάλυψης των βασικών υγειονομικών και λοιπών ειδικών αναγκών.

Σε περίπτωση που οι διαθέσιμοι πόροι δεν επιτρέπουν τη γενικευμένη υλοποίηση τέτοιων δομών εν μέσω δημοσιονομικής κρίσης, επιβάλλεται η δημιουργία τουλάχιστον μίας τέτοιας δομής στο μεγαλύτερο και κεντρικό σωφρονιστικό κατάστημα της χώρας.

Ανεξαρτήτως αυτού, θα μπορούσε να εξεταστεί, σύμφωνα με έγγραφο του Συνηγόρου προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης, η παροχή δυνατότητας υφ' όρον απόλυσης για όλες τις περιπτώσεις κρατουμένων με υψηλό ποσοστό αναπηρίας έπειτα από ειδική πραγματογνωμοσύνη. Η δυνατότητα αυτή μέχρι τώρα κατοχυρώνεται νομοθετικά μόνο για όσους πάσχουν από συγκεκριμένες νόσους. Τέλος, έχει προταθεί από τον Συνήγορο να διερευνηθεί και η δυνατότητα της κατ' οίκον έκτισης ποινής, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και δικλίδες ασφαλείας, για όλους τους κρατουμένους άνω των 75 ετών, εφόσον κρίνεται ότι η κατ' οίκον έκτιση αρκεί για να τους αποτρέψει από την τέλεση εγκλημάτων αντίστοιχης βαρύτητας προς εκείνα για τα οποία έχουν καταδικαστεί (υπόθεση 17943/2009).

Επίδομα βαριάς αναπηρίας σε κρατουμένους

Η ανάγκη θεσμικής μέριμνας σχετικά με τη λήψη ειδικών μέτρων για τους κρατουμένους με αναπηρία και αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης υπογραμμίζεται και από τις δυσλειτουργίες που παρατηρούνται στη χορήγηση του επιδόματος βαριάς αναπηρίας σε κρατουμένους οι οποίοι πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα, ενώ ορισμένες αρμόδιες υπηρεσίες χορηγούν το εν λόγω επίδομα σε κρατουμένους, κάποιες άλλες το αρνούνται επικαλούμενες την πρόβλεψη που υπάρχει στο οικείο νομικό πλαίσιο σύμφωνα με την οποία το επίδομα δεν χορηγείται όταν ο αιτών περιθάλπεται σε νοσηλευτικό ή προνοιακό ίδρυμα για χρονικό διάστημα άνω των τριών μηνών (ΚΥΑ Γ4α/Φ.225/161/1989). Η ανομοιομορφία αυτή στάση έχει συνετέλεσει ώστε ακόμη και ο ίδιος κρατού-

μενος, σε περίπτωση μεταγωγής, άλλοτε να λαμβάνει το επίδομα και άλλοτε όχι, ανάλογα με τη στάση που ακολουθεί η αρμόδια υπηρεσία του δήμου στον οποίο υπάγεται το σωφρονιστικό κατάστημα στο οποίο κάθε φορά κρατείται.

Πέραν του προβληματισμού που προκαλεί η έλλειψη ενιαίας πρακτικής από τη σκοπιά των αρχών της νομιμότητας, της προστατευόμενης εμπιστοσύνης και της χρηστής διοίκησης, η μη χορήγηση ή η διακοπή της χορήγησης του επιδόματος αναπηρίας λόγω παραμονής σε σωφρονιστικό ίδρυμα στερείται ρητής και ειδικής πρόβλεψης.

Επιπλέον, όπως έχει επισημάνει σε παρεμβάσεις του ο Συνήγορος, η προϋπόθεση της μη παραμονής σε νοσηλευτικό ή προνοιακό ίδρυμα δεν είναι ορθό να επεκτείνεται και σε σωφρονιστικά καταστήματα.

Ειδικότερα, τα σωφρονιστικά καταστήματα διαφοροποιούνται από τα νοσηλευτικά και προνοιακά ιδρύματα που παρέχουν περίθαλψη και κοινωνική φροντίδα, επομένως οι κρατούμενοι δεν εξομοιώνονται με τους εσωτερικούς ασθενείς ή τροφίμους. Περαιτέρω, ο κοινωνικός σκοπός του επιδόματος δεν αναιρείται με τη χορήγησή του και σε δικαιούχους που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή. Ακόμη και αν θεωρηθεί ότι το σωφρονιστικό κατάστημα καλύπτει βασικές ανάγκες διαβίωσης και περίθαλψης, είναι δεδομένο ότι δεν στοχεύει να καλύψει εξατομικευμένες ανάγκες που προκύπτουν από την αναπηρία ούτε διαθέτει τις αντίστοιχες υποδομές.

Η μη χορήγηση του επιδόματος βαριάς αναπηρίας σε κρατούμενους που πληρούν τις προϋποθέσεις σε συνδυασμό με την απουσία θεσμικής παροχής συμπαράστασης έχει εντέλει ως συνέπεια οι συγκεκριμένοι κρατούμενοι αφενός να μην απολαμβάνουν εντός του σωφρονιστικού καταστήματος την ειδική φροντίδα για την κάλυψη της αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης, στη χρηματοδότηση της οποίας αποβλέπει το συγκεκριμένο επίδομα, αφετέρου να στερούνται μια παροχή που θα λάμβαναν εκτός του ιδρύματος με σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες συμπαράστασης και εξυπηρέτησης από τρίτο πρόσωπο. Για την αποκατάσταση της νομιμότητας και την ενιαία εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας από τις κατά τόπο αρμόδιες αρχές, ο Συνήγορος έχει ζητήσει να ληφθούν μέτρα ώστε να εφαρμόζονται ορθά οι διατάξεις περί επιδόματος βαριάς αναπηρίας και αυτό να χορηγείται και σε δικαιούχους που εκτίουν ποινή φυλάκισης ή κράτησης. Συναφώς επισημαίνεται ότι για την άρση αμφιβολιών προβλέπεται πλέον ρητά πως οι τυφλοί που εκτίουν ποινή φυλάκισης δεν εξαιρούνται από τη χορήγηση της αντίστοιχης οικονομικής ενίσχυσης (υπόθεση 23210/2009).

ΜΕΘΟΡΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Οι συνθήκες στους χώρους κράτησης αλλοδαπών, ιδιαίτερα στην παραμεθόριο περιοχή των Νομών Έβρου και Ροδόπης, έχουν αποτελέσει αντικείμενο οξείας κριτικής σε βάρος της χώρας μας τα τελευταία χρόνια, όπως χαρακτηριστικά διαφαίνεται από εκθέσεις αρμόδιων ευρωπαϊκών επιτροπών ή οργανισμών (CPT, FRA), καθώς και από τις

επανελημμένες καταδίκες της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*.

Ο Συνήγορος, λόγω των σοβαρών διαστάσεων και συνεπειών του συγκεκριμένου ζητήματος τόσο στο επίπεδο της προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων όσο και στην εικόνα της χώρας ως κράτους δικαίου, αποφάσισε να διενεργήσει αυτοψία στους χώρους κράτησης στην παραμεθόριο περιοχή του Έβρου.

Κοινή διαπίστωση* του κλιμακίου, στο οποίο συμμετείχε και αντιπροσωπεία της Εθνικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υπήρξε ότι η κατάσταση στην περιοχή, κυρίως την τελευταία διετία, έχει λάβει διαστάσεις ανθρωπιστικής κρίσης, λόγω της ιδιαίτερης αύξησης του αριθμού των εισερχομένων. Η απουσία οποιουδήποτε συστήματος εντοπισμού των δικαιούχων ανάμεσα στους λοιπούς αλλοδαπούς (π.χ. δικαιούχοι διεθνούς προστασίας, ευάλωτες ομάδες) δημιουργεί σοβαρότατα ζητήματα όσον αφορά τη μεταχείριση των ανθρώπων αυτών σύμφωνα με τις υποχρεώσεις της χώρας, όπως αυτές προκύπτουν από διεθνείς συμβάσεις και από την εθνική νομοθεσία. Περαιτέρω όμως, θέτει ένα κρίσιμο ζήτημα σχετικά με την εξασφάλιση πλήρους ενημέρωσης της πολιτείας για τον πληθυσμό που διέρχεται και διαμένει στη χώρα.

Ός προς τις συνθήκες κράτησης, παρατηρήθηκε ότι οι σχετικοί χώροι διαθέτουν ελλιπέστατες υποδομές και είναι ακατάλληλοι ακόμη και για ολιγοήμερη κράτηση. Τα ειδικότερα δε προβλήματα που αναδείχθηκαν ήταν: ο συνωστισμός των κρατουμένων, η κράτηση στον ίδιο χώρο

ανδρών, γυναικών και παιδιών (Φέρες Έβρου), η απουσία στοιχειωδών προϋποθέσεων διαβίωσης (έλλειψη φωτισμού και εξαερισμού, μη τήρηση κανόνων υγιεινής και καθαριότητας, ανεπάρκεια βασικών ειδών πρώτης ανάγκης και υπηρεσιών, αδυναμία συνεχούς πρόσβασης σε χώρους υγιεινής). Όλα αυτά έχουν ως συνέπεια να δημιουργούνται φαινόμενα ακραία και εξευτελιστικά για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια των κρατουμένων. Επιπλέον, η αδυναμία προαυλισμού, με εξαίρεση το Κέντρο Κράτησης στη Βέννα Ροδόπης, επιτείνει την άσχημη ψυχολογική κατάσταση των κρατουμένων και δημιουργεί εντάσεις στις σχέσεις τους με το προσωπικό φύλαξης. Τέλος, η εκ παραλήλου ανάληψη από το προσωπικό φύλαξης υποχρεώσεων διοικητικών όσο και διαχείρισης των καθημερινών και κοινωνικών αναγκών των κρατουμένων προξενεί καταστάσεις οι οποίες δοκιμάζουν ή και ξεπερνούν τα όρια αντοχής.

Ο Συνήγορος επισήμανε στους αρμόδιους φορείς την αναγκαιότητα να αναληφθούν άμεσα πρωτοβουλίες προκειμένου να αντιμετωπιστεί η εν λόγω κατάσταση στα σημεία εισόδου.

Ειδικότερα, προτάθηκαν δράσεις όπως:

- Άμεση αξιοποίηση και εντατικοποίηση των διαδικασιών ευρωπαϊκής χρηματοδότησης για έκτακτα μέτρα, με διαδικασίες πρόσφορες για την αντιμετώπιση των τρεχουσών αναγκών.
- Εξεύρεση κατάλληλων χώρων κράτησης καθώς και υποδοχής ατόμων που χρήζουν ειδικής μέριμνας (αιτούντες άσυλο, ασυνόδετοι ανήλικοι, θύματα διακίνησης).
- Άμεση εφαρμογή των διαδικασιών κα-

ταγραφής και εντοπισμού των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και των ευπαθών ομάδων στον απολύτως αναγκαίο χρόνο.

- Εξασφάλιση της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου και γενικότερη βελτίωσή της (πρόσληψη διερμηνέων και εξειδικευμένου προσωπικού, επιτάχυνση της διαδικασίας).
- Εξορθολογισμός του συστήματος κράτησης προς την κατεύθυνση της εφαρμογής των προβλεπόμενων εναλλακτικών μέτρων για τους αιτούντες άσυλο, τους ασυνόδετους ανήλικους, τις ευπαθείς ομάδες και τους διατελούντες υπό ανέφικτη απέλαση.
- Δημιουργία δικτύων συνεργασίας των αρμόδιων φορέων της κεντρικής διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης με εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, που θα έχει στόχο τη διαβούλευση και την άμβλυνση των αντιθέσεων και των αντιδράσεων που έχουν εγερθεί από τις τοπικές κοινωνίες κατά της ίδρυσης Κέντρων Πρώτης Υποδοχής.
- Στελέχωση των αρμόδιων υπηρεσιών, κυρίως της ΕΛΑΣ, με κατάλληλο και επαρκές προσωπικό· επίσης, παροχή νομικής και υγειονομικής συνδρομής σε συνεργασία με τοπικούς φορείς (αυτοδιοίκηση, νοσοκομεία, ιατρικοί και δικηγορικοί σύλλογοι) και οργανώσεις.
- Πλήρης και αποτελεσματική λειτουργία της διαδικασίας οικειοθελούς επαναπατριsmού, η οποία θα εξασφαλίζει την ασφαλή επιστροφή στις χώρες προέλευσης.
- Επανασχεδιασμός του συνολικού συστήματος διαχείρισης των μεικτών ροών στα σημεία εισόδου, δεδομένου ότι η παρούσα κατάσταση και η μέχρι τώρα εμπειρία των εμπλεκόμενων φορέων καταδεικνύουν την αναποτελεσματικότητά του.

Πρέπει, τέλος, να επισημανθεί ότι οι πρόσφατες νομοθετικές πρωτοβουλίες, και ιδιαίτερα ο Ν. 3907/2011, αποτελούν μια σημαντική προσπάθεια της χώρας για τον εξορθολογισμό του συστήματος της διαχείρισης των μεικτών ροών. Η υλοποίηση ωστόσο των προβλεπόμενων ρυθμίσεων και ειδικότερα η στελέχωση των υπηρεσιών με το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό, η δημιουργία κατάλληλων υποδομών, καθώς και η συστηματική συνεργασία και παρακολούθηση της ορθής εφαρμογής της νομοθεσίας εκ μέρους της κεντρικής διοίκησης παραμένουν ζητούμενα στο σημερινό οικονομικοκοινωνικό περιβάλλον της χώρας, που δοκιμάζεται από την οικονομική κρίση.

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑ- ΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ο Συνήγορος αντιμετωπίζει το μεταναστευτικό ως κατ' αρχήν ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο ουδέποτε παρέβλεψε τις άλλες ποικίλες παραμέτρους του, ιδιαίτερα δε το στοιχείο της ασφάλειας και της κοινωνικής συνοχής. Στόχος μάλιστα των παρεμβάσεών του είναι να εμφυσήσει και στη διοίκηση την ίδια πολυδιάστατη θεώρηση. Παρ' όλα αυτά, όπως και στο παρελθόν (*Ετήσια έκθεση 2008*, σ. 47-50), έτσι και από σειρά υποθέσεων του 2011 έχουν αναδειχθεί καινοφανείς περιπτώσεις όπου η διοίκηση, είτε λόγω παραδοσιακών εμμονών περί την αρχή της δημόσιας ασφάλειας είτε απλώς και μόνο λόγω αντικειμενικών οργανωτικών δυσκολιών, ανατρέπει ή ακυρώνει την εφαρμογή θεσμοθετημένων διαδικασιών.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟ- ΜΕΥΣΗ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Έχει ήδη καταγραφεί αναλυτικά (*Ετήσια έκθεση 2010*, σ. 36-38) η παρέμβαση του Συνηγόρου, κατόπιν σημαντικού αριθμού αναφορών, για το ζήτημα της υποβάθμισης του ιστορικού εμπορικού κέντρου της Αθήνας. Προσπαθώντας να συγκεράσει την εύλογη αξίωση ασφάλειας και τάξης με τα στοιχειώδη ανθρωπιστικά δεδομένα, ο Συνήγορος* είχε θέσει υπόψη των συναρμόδιων φορέων τις διαπιστώσεις και τις εισηγήσεις του σχετικά με το ζήτημα, ζητώντας ενημέρωση για τις ενέργειες στις οποίες επρόκειτο να προβούν και προτείνοντας, άμεσα, συγκεκριμένα μέτρα, όπως: εφαρμογή ειδικού αστυνομικού σχεδιασμού προσαρμοσμένου στις τοπικές συνθήκες, ανασύσταση των Συμβουλίων Πρόληψης Παραβατικότητας, προνοιακή μέριμνα για τους αλλοδαπούς που διαβιούν στην περιοχή, αναγνώριση ειδικού καθεστώτος διαμονής για όσους εξ αυτών δεν είναι δυνατόν να απομακρυνθούν από τη χώρα, αναδιοργάνωση της υποδοχής των αιτούντων άσυλο, καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Ωστόσο, παρά την παρέλευση έτους, ο Συνήγορος αναγκάστηκε να επανέλθει, καθώς τα προβλήματα παραμένουν οξυμμένα και επιδεινώνονται ενόψει της οικονομικής κρίσης.

Ειδικά για τους αλλοδαπούς που διαβιούν στην περιοχή υπό συνθήκες εξαθλίωσης δεν έχουν ληφθεί κατάλληλα μέτρα για ιατρική περίθαλψη, κοινωνική φροντίδα και προληπτική ιατρική, ούτε φαίνεται να

έχουν καταβληθεί αποτελεσματικές προσπάθειες ελέγχου της εγκληματικότητας.

ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΑΝΑΠΑΤΡΙΣΜΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΕΚΚΡΕΜΟ- ΤΗΤΩΝ

Διερευνώντας υπόθεση σύλληψης αλλοδαπού ο οποίος είχε προσέλθει στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής προκειμένου να υπαχθεί στο Πρόγραμμα Εθελοντικού Επαναπατρισμού (υπόθεση 139499/2011), ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι ο αιτών συνελήφθη λόγω προηγούμενης απόφασης δικαστικής του απέλασης από τη χώρα, παραπέμφθηκε με την αυτόφωρη διαδικασία στο αρμόδιο δικαστήριο και καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης χωρίς αναστολή. Απευθυνόμενος στα συναρμόδια Υπουργεία Εσωτερικών, Δικαιοσύνης και Προστασίας του Πολίτη, ο Συνήγορος επισήμανε ότι η έκβαση της υπόθεσης προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του Προγράμματος Εθελοντικού Επαναπατρισμού, το οποίο, σύμφωνα με επίσημες ανακοινώσεις, εντάσσεται «στο πλαίσιο των μέτρων για την αντιμετώπιση του προβλήματος της παράνομης μετανάστευσης» και αποσκοπεί στο «να διευκολύνει υπηκόους τρίτων χωρών που επιθυμούν να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους». Η μεγάλη πλειοψηφία των εν δυνάμει δικαιούχων του προγράμματος είναι αλλοδαποί οι οποίοι είτε έχουν εισέλθει παράνομα στη χώρα είτε έχουν εκπέσει της νομιμότητας παραμονής τους για κάποιον λόγο, οπότε κατά πάσα πιθανότητα θα εκκρεμεί σε βάρος τους είτε ποινική δίωξη είτε εκτέλεση διοικητικών μέτρων ή μέτρων ασφαλείας. Το κρίσιμο αυτό στοιχείο όμως δεν φαίνεται να έχει ληφθεί υπόψη

κατά τον σχεδιασμό και την εκτέλεση του εθελοντικού επαναπατρισμού, καθώς δεν παρέχεται ούτε η κατάλληλη ενημέρωση των ενδιαφερομένων από τους φορείς υλοποίησης του προγράμματος ούτε η απαραίτητη νομική συνδρομή για την αντιμετώπιση νομικών εκκρεμοτήτων.

Οι σημαντικές αυτές ελλείψεις όχι μόνο προξενούν δυσμενείς επιπτώσεις για τους αλλοδαπούς, αλλά επί της ουσίας αναιρούν τους στόχους του ίδιου του προγράμματος ή ακόμη και το ματαιώνουν στην πράξη, αφού οι περισσότεροι δικαιούχοι δεν καθίσταται δυνατόν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσής τους.

Περαιτέρω, είναι σχεδόν βέβαιο ότι το ενδεχόμενο εμπλοκής σε ποινικές διαδικασίες θα αποθαρρύνει και όσους θα έβλεπαν θετικά την ένταξή τους στο Πρόγραμμα Εθελοντικού Επαναπατρισμού. Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος, το οποίο χρηματοδοτείται κατά το μεγαλύτερο μέρος του από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επιστροφής, θα έπρεπε να απασχολεί ιδιαίτερα τους φορείς υλοποίησής του ενόψει της οξύτητας του ζητήματος της αντικανονικής μετανάστευσης.

Ο Συνήγορος πρότεινε, σε περιπτώσεις που υπάρχει προηγούμενη άσκηση ποινικής δίωξης, επιβληθείσα ποινή ή δικαστική απέλαση, να προβλεφθεί είτε παύση της δίωξης είτε άφεση της ποινής για αδικήματα σχετιζόμενα με την παράνομη είσοδο ή παραμονή όσων επιθυμούν να υπαχθούν στο Πρόγραμμα Εθελοντικού Επαναπατρισμού στη χώρα προέλευσής τους. Ανταποκρινόμενο, το

Υπουργείο Δικαιοσύνης συνέστησε ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για το εν λόγω θέμα.

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΠΑΡΑΜΕΤΡΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Ο Συνήγορος έχει εντοπίσει και κατά το παρελθόν προβλήματα σχετικά με τη λειτουργία υπηρεσιών της ΕΛΑΣ, τα οποία κυρίως οφείλονται στην έλλειψη προσωπικού. Οι σοβαρότερες ελλείψεις έχουν εντοπιστεί σε υπηρεσίες που έχουν ως κύριο αντικείμενο τη διαχείριση υποθέσεων αλλοδαπών. Εκτός από τους μεθοριακούς χώρους κράτησης, τα ειδικότερα προβλήματα των οποίων αναπτύχθηκαν προηγουμένως, οξεία είναι η κατάσταση τόσο στις κεντρικές υπηρεσίες της ΕΛΑΣ όσο και σε κατά τόπους Διευθύνσεις Αλλοδαπών με ιδιαίτερο φόρτο εργασίας.

Άδεια διαμονής αλλοδαπών

Οι κεντρικές υπηρεσίες του Αρχηγείου ΕΛΑΣ είναι επιφορτισμένες με γνωμοδοτική αρμοδιότητα για θέματα δημόσιας τάξης και ασφάλειας στο πλαίσιο της διαδικασίας χορήγησης και ανανέωσης της άδειας διαμονής αλλοδαπών στη χώρα. Η εξέταση παραμέτρων δημόσιας τάξης και ασφάλειας αποτελεί προαπαιτούμενο στοιχείο κατά την αρχική χορήγηση άδειας διαμονής για την υπαγωγή στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος και για τη χορήγηση άδειας διαμονής αόριστης διάρκειας.

Η έλλειψη προσωπικού σε υπηρεσίες επιφορτισμένες με τον χειρισμό και τη διεκπεραίωση εκατοντάδων χιλιάδων υποθέσεων ετησίως έχει ως

αποτέλεσμα να παρατηρούνται υπέρμετρες καθυστερήσεις στη διαδικασία χορήγησης ή ανανέωσης αδειών διαμονής στη χώρα και δυσχέρειες στη συνεργασία με τις αρμόδιες διευθύνσεις των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων.

Κτήση ελληνικής ιθαγένειας

Αντίστοιχη εμπλοκή παρατηρείται και στη διαδικασία κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας σύμφωνα με τον Ν. 3838/2010. Οι αρμόδιες υπηρεσίες της ΕΛΑΣ καθυστερούν να παράσχουν την απαιτούμενη γνώμη για τυχόν συνδρομή λόγων δημόσιας τάξης στο πρόσωπο του αιτούντος, ιδίως σε περιπτώσεις ενήλικων αλλοδαπών που πληρούν τις προϋποθέσεις για την κτήση ελληνικής ιθαγένειας με δήλωση. Τούτο οφείλεται μεταξύ άλλων στα εξής: Ενώ κατά τον νόμο αρκεί η διαπίστωση συγκεκριμένων προϋποθέσεων και η σχετική δήλωση, στην πράξη συνεξετάζονται, ως μη όφειλαν, και οι τυπικές προϋποθέσεις πολιτογράφησης, όπως το να μην τελεί ο αιτών υπό απέλαση ή άλλη εκκρεμότητα του καθεστώτος νόμιμης παραμονής του και το να μη συντρέχουν στο πρόσωπό του λόγοι δημόσιας ή εθνικής ασφάλειας. Επίσης, ενώ προβλέπεται για τις υπηρεσίες ασφαλείας υποχρέωση να απαντήσουν μέσα σε προθεσμία 4 μηνών, καθώς και ότι μπορούν να διαβιβάσουν τη γνώμη τους απευθείας προς τον Υπουργό Εσωτερικών σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, σημειώνεται ιδιαίτερη καθυστέρηση στην αποστολή τής ανωτέρω γνώμης, ανάλογη των γνωστών καθυστερήσεων που βαρύνουν εδώ και πολλά χρόνια τη διαδικασία πολιτογράφησης. Τέλος, αν και προβλέπεται ότι η παράλειψη έγκαιρης αποστολής τής

ανωτέρω γνώμης δεν κωλύει την έκδοση της απόφασης, στην πράξη οι αποκεντρωμένες διοικήσεις δεν προωθούν τη σχετική διαδικασία.

Διαδικασίες ασύλου

Σημαντικά προβλήματα εξακολουθούν να διαπιστώνονται στη λειτουργία της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής λόγω της έλλειψης προσωπικού στο Τμήμα Αλλοδαπών και κυρίως στο Τμήμα Ασύλου. Παρά τις αλλαγές που έχουν επέλθει με το ΠΔ 114/2010, παραμένει ιδιαίτερα έντονο το πρόβλημα της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου, καθώς και στις διαδικασίες παραλαβής και εξέτασης των σχετικών αιτημάτων.*

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Η σχέση των πολιτών με την αστυνομική πρακτική εξακολουθεί να συνιστά σημαντικό πεδίο δοκιμασίας για την αποτελεσματικότητα της διαμεσολαβητικής δράσης του Συνηγόρου. Μέσα από την πολύχρονη ενασχόλησή του με θέματα που άπτονται του πεδίου δράσης των αστυνομικών οργάνων, ο Συνήγορος οφείλει να επισημάνει ότι η ΕΛΑΣ έχει σημειώσει πρόοδο στον τομέα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή έχει αποτυπωθεί σε κανονιστικά κείμενα (λόγου χάρι, «Κώδικας δεοντολογίας αστυνομικού» και εγκύκλιος του 2005 για τις προσαγωγές), και καταβάλλει προσπάθεια ώστε να αποβάλει παραδοσιακές αντιλήψεις περί καταστολής. Ιδιαίτερα έκδηλη είναι, κυρίως σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης, η διάθεση αποτελεσματικής συνεργασίας τόσο με τον Συνήγορο όσο και με άλλους φορείς

που δραστηριοποιούνται στα σχετικά πεδία. Ωστόσο, ο σεβασμός της προσωπικής ελευθερίας και αξιοπρέπειας από τα όργανα της ελληνικής αστυνομίας στο πλαίσιο άσκησης της προληπτικής και κατασταλτικής τους αρμοδιότητας αποτέλεσε και κατά το έτος 2011 αντικείμενο ικανού αριθμού αναφορών, πολλές από τις οποίες, υπό την επικαιρότητα της οικονομικής κρίσης, μοιραία συνδέονται με την άσκηση του δικαιώματος συνάθροισης.

ΠΡΟΣΑΓΩΓΕΣ ΚΑΙ ΕΞΑΚΡΙΒΩΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Τον Συνήγορο ιδιαίτερα απασχόλησε για άλλη μια φορά η εξατομίκευση της υπόνοιας τέλεσης αδικήματος, κυρίως στην περίπτωση προσαγωγής λόγω φωτογράφησης αστυνομικών οργάνων από πολίτες. Σε παλαιότερο σχετικό πόρισμα, ο Συνήγορος είχε τονίσει ότι δεν νοούνται περιορισμοί στο δικαίωμα φωτογράφησης χώρων εξορισμού προσώπων στην κοινή θέα. Ωστόσο φαίνεται ότι η φωτογράφιση αστυνομικών οργάνων σε δημόσιο χώρο εξακολουθεί, κατά την εκτίμηση της ΕΛΑΣ, να αποτελεί λόγο για την επίκληση ενός γενικότερου «πλαισίου δράσης» που φέρεται να δικαιολογεί κατασταλτικές ενέργειες. Όπως έχει επισημανθεί σε παλαιότερη ειδική έκθεση (*Ετήσια έκθεση 2004*, σ. 222-223): «Το νομικό πλαίσιο της αστυνομικής δράσης προσλαμβάνεται από τα στελέχη της ΕΛΑΣ μέσα από στερεότυπα ερμηνευτικά σχήματα, που δεν εναρμονίζονται πάντοτε προς τις αρχές του κράτους δικαίου». Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση δημοσιογράφου ο οποίος προσήχθη στο αστυνομικό τμήμα, συνελήφθη και κρατήθηκε διότι κατά τη διάρκεια διαδήλωσης βιντεοσκοπούσε αστυνομικά όργανα, ενώ ακόμη διερευνώνται οι συνθήκες κατάσχεσης

και πιθανής καταστροφής του σχετικού οπτικοακουστικού υλικού (υπόθεση 126329/2010). Σε άλλη περίπτωση, η ΕΛΑΣ επέμεινε στην άποψη ότι η λήψη φωτογραφιών εκ μέρους ενός πολίτη δικαιολογεί επαρκώς την άσκηση αστυνομικού ελέγχου (υπόθεση 141930/2011).

Τον Συνήγορο εξακολουθούν να απασχολούν περιπτώσεις ανατιολόγητης προσαγωγής και κράτησης για εξακρίβωση στοιχείων ταυτότητας παρά το γεγονός ότι οι πολίτες διαθέτουν δελτίο αστυνομικής ταυτότητας, ενώ συχνά τίθεται το ζήτημα της δυσχέρειας επικοινωνίας δικηγόρων με τους πελάτες τους που κρατούνται για τον λόγο αυτό.

Τέλος, η ανεξάρτητη αρχή αντιμετώπισε εκ νέου το ζήτημα της προσαγωγής, σύλληψης και κράτησης δικηγόρου παρά την εκ του νόμου ειδική δωσιδικία, που φαίνεται να αποκλείει την αυτόφωρη διαδικασία και να στερεί τη σύλληψη και την κράτηση από κάθε νόμιμο έρεισμα. Το συγκεκριμένο ερμηνευτικό ζήτημα φαίνεται να χρήζει νομοθετικής αποσαφήνισης, ώστε να τύχει ενιαίας αντιμετώπισης από τις εισαγγελικές αρχές (υποθέσεις 137429 και 143680/2011).

ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΔΙΑΔΗΛΩΤΩΝ

Κατά το 2011 η αντιμετώπιση των συναθροίσεων πολιτών με εκτεταμένη ρίψη δακρυγόνων επανέφερε στην επικαιρότητα θεμελιώδη ζητήματα ατομικών δικαιωμάτων. Απευθυνόμενος εκ νέου στην ΕΛΑΣ, ο Συνήγορος επανέλαβε ότι η γενικότητα των σχετικών διατάξεων του Συντάγματος και των ΠΔ 141/1991 και

254/2004 καταλείπει μεν στις αστυνομικές υπηρεσίες ευρύ πεδίο ερμηνείας για την αποτίμηση της αναγκαιότητας ή της αποτελεσματικότητας της μιας ή της άλλης μεθόδου αστυνόμευσης, χωρίς ωστόσο να τις απαλλάσσει από την υποχρέωση να αιτιολογούν τις κατ' ιδίαν ενέργειές τους και να λογοδοτούν ως προς τη νομιμότητα αυτών. Άλλωστε, σε όχι πολύ μακρινό παρελθόν, ο Συνήγορος και το (τότε) Υπουργείο Δημόσιας Τάξης είχαν καταλήξει σε αξιοσημείωτη ταύτιση απόψεων, προβαίνοντας μάλιστα από κοινού στην έκδοση του εγχειριδίου *Πρακτικός οδηγός επαφής του αστυνομικού με τον πολίτη κατά την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων (Ετήσια έκθεση 2004, σ. 254-255)*, όπου είχαν αποτυπωθεί οι γενικές αρχές που διέπουν την αστυνόμευση συναθροίσεων.

Αστυνόμευση του πλήθους και διάλυση συναθροίσεων

Ειδικά ως προς τη νομιμότητα των ενεργειών αστυνόμευσης του πλήθους, ο Συνήγορος επανέλαβε ότι η αστυνομική δράση προϋποθέτει πλήρη αιτιολογία των περιορισμών της συλλογικής έκφρασης με σεβασμό των αρχών της αναλογικότητας, της αναγκαιότητας και της προσφορότητας, προειδοποίηση του πλήθους και προσφορά κατάλληλης οδού διαφυγής, και λελογισμένη χρήση βίας ή δακρυγόνων ουσιών μόνον ως έσχατο μέσο.

Άλλωστε τυχόν επιμέρους μειοψηφικές συμπεριφορές στις παρυφές της συνάθροισης, ακόμα και αν απαιτούν διακριτική παρέμβαση της αστυνομικής δύναμης, δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως

τεκμήριο βίαιου χαρακτήρα της όλης εκδήλωσης. Με σχετικό έγγραφό του προς την ΕΛΑΣ με αφορμή συγκεκριμένα περιστατικά, ο Συνήγορος ζήτησε αναλυτική ενημέρωση για τις οδηγίες που είχαν εκ των προτέρων παρασχεθεί, για το κατά πόσον οι επικεφαλής των διμοιριών διέθεταν περιθώρια αυτοδύναμων επιλογών ή κινούνταν βάσει εντολών του Κέντρου Επιχειρήσεων, για τα πραγματικά περιστατικά που κατέστησαν αναγκαία τη χρήση βίας σύμφωνα με τις αρχές της αναγκαιότητας, της προσφορότητας και της αναλογικότητας, και για το κατά πόσον ήταν δυνατόν να αποτραπούν ενδεχομένως παράνομες πράξεις ιδιωτών διά της απομόνωσης και της σύλληψης μόνον όσων πράγματι προέβαιναν σ' αυτές. Απαντώντας, το Αρχηγείο ΕΛΑΣ έκανε λόγο για πάγιες εντολές σεβασμού των δικαιωμάτων των συναθροιζομένων, ωστόσο σε σχέση με τις ερευνώμενες πράξεις επιφυλάχθηκε εν αναμονή της ολοκλήρωσης διενεργούμενων διοικητικών εξετάσεων.

Επιπτώσεις δακρυγόνων στη δημόσια υγεία

Εξίσου οξύ παραμένει το ζήτημα των επιπτώσεων που έχει για τη δημόσια υγεία η χρήση δακρυγόνων.

Ο Συνήγορος έχει επισημάνει ότι η ΕΛΑΣ οφείλει να διαθέτει Δελτία Δεδομένων Ασφαλείας των δραστικών ουσιών που περιέχονται στα δακρυγόνα τα οποία χρησιμοποιεί και να βρίσκεται σε διαρκή συνεργασία με το Γενικό Χημείο του Κράτους, καθώς η γνώση για τις επιπτώσεις των χρησιμοποιούμενων ουσιών εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό τη στάθμιση των εκατέρωθεν αγαθών που

διακυβεύονται, καθορίζοντας έτσι εν μέρει την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας.

Ο Συνήγορος ζήτησε αναλυτική ενημέρωση για την ένταση της χρήσης χημικών ουσιών, για το κατά πόσο τα επίμαχα μέσα στράφηκαν αδιακρίτως σε βάρος ανυπαίτιων πολιτών χωρίς προειδοποίηση ή υπόδειξη οδού διαφυγής είτε σε σημεία απομακρυσμένα από τις εστίες διασάλευσης της τάξης, για τον τύπο και την ποσότητα των δακρυγόνων που χρησιμοποιήθηκαν στον συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, για τις χημικές ουσίες που περιέχονται στον τύπο αυτό και τις εγγυήσεις ασφαλείας όσον αφορά τις επιπτώσεις τους στη δημόσια υγεία. Απαντώντας, το Αρχηγείο ΕΛΑΣ επικαλέστηκε σχετική έκθεση του Γενικού Χημείου του Κράτους, η οποία ωστόσο εξορισμού περιορίζεται μόνο στο τεχνικό σκέλος του ζητήματος, και μάλιστα ακόμη και σ' αυτό καταλείπει αδιερεύνητα τα περισσότερα ερωτήματα.

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ

Οι ελλείψεις και οι ατέλειες των μηχανισμών αντιμετώπισης αστυνομικής αυθαιρεσίας έχουν απασχολήσει κατά κόρον τον Συνήγορο, ο οποίος προ ετών συνόψισε τα σχετικά συμπεράσματά του σε ειδική έκθεση για την πειθαρχική-διοικητική διερεύνηση καταγγελιών σε βάρος αστυνομικών. Σημαντική σχετική εξέλιξη κατά το έτος 2011 αποτελεί η σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (Ν. 3938/2011). Έχοντας εκ προοιμίου διατυπώσει τις απόψεις του για το σχετικό νομοσχέδιο, ο Συνήγορος επισημάνει μεν τη θετική εξέλιξη, τόσο σε επίπεδο ουσίας όσο και

ως προς τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης, παρατηρεί όμως ότι το νέο σχήμα φαίνεται απλώς να προσθέτει ένα ακόμα διαδικαστικό στάδιο στα ήδη υπάρχοντα, κατά το οποίο μάλιστα θα είναι δυνατή ακόμη και η απευθείας αρχειοθέτηση της καταγγελίας. Το εν λόγω Γραφείο, καθώς εκ των πραγμάτων δεν θα είναι σε θέση να διεξάγει έρευνα σε βάθος και έκταση ανάλογη εκείνης μιας Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης, φαίνεται να έχει σχεδιαστεί όχι ως ένας αυτοτελής μηχανισμός αποτελεσματικής έρευνας, παρά μόνον ως ένας διαμεσολαβητής μεταξύ των καταγγελλόντων πολιτών και των σωμάτων του υπουργείου. Ωστόσο οι αρχές οι οποίες πρέπει να διέπουν την αποτελεσματική διερεύνηση καταγγελιών σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν αρκεί να αφομοιωθούν από ένα σύγχρονο και φιλικό γραφείο υποδοχής και ενημέρωσης, αλλά οφείλουν να εισχωρήσουν στον πυρήνα της διενεργούμενης έρευνας, δηλαδή, εν προκειμένω, στις κατεχοχόν διοικητικές εξετάσεις και στις διαδικασίες ενώπιον των πειθαρχικών συμβουλίων. Οι παραπάνω παρατηρήσεις δεν φαίνεται να επηρέασαν τις επιλογές του νομοθέτη.

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία, στον ιστότοπο του Συνηγόρου www.synigoros.gr.

Οι αστερίσκοι [*] μέσα στο κείμενο παραπέμπουν σε κατάλογο συνδέσμων (www.synigoros.gr/?i=stp.el.links2011) όπου μπορείτε να βρείτε σχετικά αναρτημένα έγγραφα.